

ВЗАЄМОКОНСУЛЬТУВАННЯ СТУДЕНТІВ

У статті розкрито питання взаємоконсультування студентів. Розглянуто значення такого виду консультування в процесі підготовки студентів до професійної діяльності.

Ключові слова: консультування, взаємодія, спілкування.

У сучасних умовах розвитку освіти велике значення має підготовка у вищих педагогічних навчальних закладах викладачів, які вміють зацікавлювати дітей навчальним предметом, навчати їх аналізувати, прогнозувати, пояснювати явища і процеси, що відбуваються, виховувати в них потребу в нових знаннях та досягненнях, вчити їх долати навчальні труднощі. У зв'язку із цим актуальним питанням підготовки майбутніх учителів є взаємоконсультування студентів педагогічних університетів, адже саме ця взаємодія вчить кожного студента спілкуванню з майбутніми учнями, пошуку індивідуального підходу до кожного з них, сприяє формуванню власного стилю педагогічної діяльності.

У процесі дослідження було з'ясовано, що питання організації консультування найбільш ґрунтовно досліджено в працях таких психологів, як: А. Лоренсов, Р. Мей, А. Моїсеєв. Організації психолого-консультативної роботи в освітніх закладах присвячено дослідження М. Битянової, І. Дубровіної, Є. Захарової, В. Пахальян та ін. Педагоги розглядають питання навчального консультування в різних аспектах: форма навчання у вищій школі (Я. Болюбаш, Л. Товажнянський та ін.); види консультування (С. Гончаренко, Б. Ліхачов, В. Сластьонін та ін.); особливості консультування (А. Алексюк, С. Вітвицька та ін.); психологічні умови успішності консультативної діяльності (А. Єлізаров, Н. Шевандрін та ін.); метод педагогічної підтримки (Т. Анохіна, О. Газман, Н. Михайлова, Г. Сорока та ін.).

Специфікою психолого-педагогічного консультування є акцент на інформаційному обміні між суб'єктами шляхом діалогічного спілкування. Саме із позиції діалогу, відвертого обговорення будується навчальне консультування у ВНЗ, бо діалог дає змогу найбільш досконало зрозуміти характер і весь спектр проблем, з якими стикаються студенти при вивченні кожного конкретного навчального курсу, теми, розділу. Проблема спілкування завжди значну увагу приділяли як психологи (Б. Ананьєв, А. Бодальов, Л. Виготський, С. Рубінштейн та ін.), філософи (О. Злобіна, М. Каган), так і педагоги (М. Васильєва, В. Гриньова, В. Загвязинський, В. Кан-Калік, С. Кондратьєв та ін.).

Аналіз наукової літератури свідчить, що більшість авторів (Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанський, О. Бодальов, І. Підласий, І. Якиманська та ін.) розглядають педагогічну взаємодію як відносини між учителем і учнями, викладачем і студентами, але недостатньо уваги приділяють взаємодії самих студентів.

Мета статті полягає в узагальненні досвіду проведення взаємоконсультування й розкритті особливостей цього виду навчального консультування.

Консультування посідає суттєве місце в навчальному процесі, вдосконалюючи його, підвищуючи його результативність.

Студенти педагогічних ВНЗ самі в майбутньому викладачі, тому, отримуючи консультацію викладача з приводу певних навчальних та організаційних питань, вони вдосконалюють власні знання, вміння, розвивають особистісні якості, необхідні для майбутньої власної педагогічної діяльності вже як учителя. У процесі навчальних педагогічних практик у ВНЗ вони мають можливість навчатись надавати допомогу індивідуально та під час групової роботи учням шкіл і студентам молодших курсів. А впродовж всього терміну навчання ці вміння можуть удосконалюватись і відпрацьовуватись шляхом надання консультативної допомоги одногрупникам.

Спостереження за навчальними досягненнями студентів свідчать, що в кожного з них протягом навчання з'являються певні труднощі чи питання, що потребують консультативної допомоги. Деякі із цих питань студенти спроможні вирішити самостійно за допомогою взаємоконсультування.

Потреба у взаємоконсультуванні між студентами задовольняється в процесі спільної діяльності, взаємодії, коли виконання завдання потребує від них узгоджених дій відповідно до вимог викладача, загальних цілей навчання тощо [6]. Г. Цукерман дійшла висновку про те, що спілкування в групі ровесників сприяє формуванню критичного ставлення до думки, слів, дій інших людей [10, с. 27]. Експериментальні докази того, що навчальна кооперація сприяє рефлексивному розвитку особистості, подані у праці В. Рубцова [8, с. 5–25]. Вивчення науковцями різних форм спільної діяльності свідчить, що вони здійснюють суттєвий вплив на розвиток теоретичного мислення та рефлексії. Педагоги та психологи наголошують на важливості оптимізації міжособистісних відносин суб'єктів навчання, зокрема взаємоконсультування, з метою покращення результативності навчання й здобуття навичок педагогічної діяльності студентами педагогічних університетів.

У праці Р. Дорогих [4] доведено, що в процесі цілеспрямованої, організованої взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, яка ґрунтується на принципах співпраці, співтворчості, взаємоповаги, взаєморозуміння, взаємодопомоги, відбувається формування професійних якостей майбутніх учителів.

У деяких випадках взаємоконсультування студентів стає стихійним процесом, спровокованим виникненням певної складної навчальної ситуації. У такому разі студенти звертаються один до одного з проханням про допомогу.

В інших випадках організатором студентської взаємодії, зокрема взаємоконсультування, виступає викладач. Він, надаючи індивідуальну консультацію з проблемних питань, дає зразок організації та здійснення студентського взаємоконсультування. У процесі консультування викладач

прикладом власної педагогічної діяльності розкриває мету педагогічної взаємодії: оптимізувати процес розв'язання конкретного навчального завдання шляхом ефективного управління навчальною діяльністю студентів. Дії викладача, на думку О. Галян [3], створюють підґрунтя для оволодіння студентами вмінням і майстерністю планувати й оцінювати процес консультування з урахуванням конкретної мети. Викладач у процесі організації взаємоконсультування здійснює розподіл студентів на диференційовані за певними ознаками групи, разом зі студентами обирає консультанта для кожної групи, допомагає під час роботи, контролює процес здійснення консультування студентом-консультантом, допомагає регулювати відносини в середині групи.

На початковому етапі організації студентського взаємоконсультування вважаємо доцільним виділити і довести до відома студентів знання про: сутність спілкування та його механізми; закони і принципи спілкування; етапи спілкування; розмаїття навчальних ситуацій і завдань; моделі поведінки в окремих ситуаціях; способи, прийоми, засоби та форми передачі інформації під час спілкування, зокрема консультування, тощо.

Спираючись на праці М. Виноградової, І. Первіна, І. Чередова [2; 7; 11], виділимо можливі види взаємоконсультування:

1) студент, більш обізнаний у певних питаннях або з вищою успішністю у навчанні, консультує групу студентів, диференційованих за певною ознакою (певні труднощі з вивчення теми, розділу, курсу; низькі навчальні можливості; психологічна невпевненість у власних знаннях тощо);

2) один студент консультує іншого індивідуально з приводу вирішення конкретної навчальної проблеми. Така робота в парах може, в свою чергу, мати односторонній характер, коли один студент надає допомогу, а інший приймає, або взаємний, характер, що передбачає розподіл обов'язків у парі на рівних, тобто функції керівництва й підлеглості чергуються на різних етапах діяльності чи в її різних видах.

Далі в процесі взаємоконсультування студентів один із них посідає панівну позицію у вирішенні проблемних питань, розв'язання складних завдань тощо, а викладач виступає помічником, радником, асистентом і взірцем педагогічної взаємодії, обмежуючись лише вказівками та зауваженнями. Залучення студентів до викладацької діяльності сприяє самоперевірці, самооцінці власних знань, що зумовлює необхідність їхнього поповнення, вдосконалення [7, с. 16]. Кожен студент-консультант у процесі взаємодії відпрацьовує комунікативні вміння, необхідні педагогу для організації спілкування, оскільки він може опинитися в ситуації непередбаченого спілкування, коли необхідно оперативно вирішувати проблемні питання. Результати, отримані під час дослідження, підтверджують висновки М. Васильєвої [1] і свідчать, що володіння вміннями планувати спілкування, визначати стратегію поведінки, орієнтуватися у ситуації, враховувати індивідуальні особливості співбесідників, слухати співрозмовника, орієнтуватися в нестандартних ситуаціях дають студентам можливість вільно реалізовувати свої сили й здібності у різних навчальних ситуаціях.

З метою вдосконалення процесу взаємоконсультування викладач разом зі студентами повинен аналізувати процес надання допомоги й оцінювати результати такої взаємодії.

Погоджуємось з думкою Р. Дорогих [4] про необхідність упровадження науково обґрунтованих умов, які дадуть змогу підвищити ефективність формування професійних якостей майбутніх учителів у процесі педагогічної взаємодії суб'єктів навчального процесу: розвиток у студентів потреби й зацікавленості у формуванні професійних якостей та їх самовдосконаленні в процесі педагогічної взаємодії; моделювання ситуацій, які тренують та допомагають закріпити вміння й навички педагогічної праці, забезпечують ефективну взаємодію з учнями, дають змогу усвідомити способи й побачити шляхи свого професійного становлення, переконатися у своїх можливостях та здібностях удосконалювати їх.

Спостереження за сумісною навчальною роботою студентів, зокрема, в процесі взаємоконсультування, дало підстави зробити висновки про сприяння цього процесу покращенню міжособистісних відносин у студентському колективі та про його результативність. Співпраця та взаємодопомога створюють сприятливу емоційну атмосферу, яка здійснює помітний вплив на розвиток інтересу до знань, на продуктивність процесу пізнання [7, с. 15]. У процесі взаємоконсультування студенти міняються ролями; вчать враховувати індивідуальні особливості, інтереси, потреби окремих співбесідників, що дає змогу професійно реагувати на конкретні нестандартні ситуації; оцінюють і вдосконалюють власні знання та вміння; відпрацьовують викладацькі навички.

Праці О. Левченка, В. Пастушенка, Л. Сікорської [5; 9] дають підстави виділити психологічні умови оптимізації міжособистісної взаємодії студентів: розвиток комунікативної компетентності; вдосконалення техніки міжособистісного спілкування; розвиток основних комунікативних умінь за допомогою відповідних вправ і активних методів групового навчання; заохочення студентів розв'язати проблемне питання за допомогою взаємодопомоги, взаємоконсультування, без втручання викладача; створення психологічно сприятливої атмосфери взаємодії, що забезпечить підтримку особистості в процесі подолання навчальних труднощів, зокрема під час взаємоконсультування.

Спостереження за діями студентів під час взаємоконсультування й аналіз результатів цієї діяльності дає змогу визначити вплив процесу взаємоконсультування на їх особистість. По-перше, студент-консультант, надаючи допомогу товаришам, вчиться суб'єкт-суб'єктній взаємодії, набуває навичок ефективного спілкування, покращує особистісні якості (уважність і повага до оточення, ввічливість, уміння слухати співрозмовника тощо); набуває й відпрацьовує професійні педагогічні якості (підвищення рівня власних знань з предмета, вміння пояснювати, аргументувати, систематизувати й узагальнювати інформацію, знаходити додаткову інформацію з певного питання тощо). По-друге, студент, який отримує консультацію товариша, має можливість підвищити свій рівень знань, статус серед одно-

рупників; покращуються його особистісні якості (вміння зберігати власну гідність, бути вдячним за допомогу, критично оцінювати власні знання тощо), відпрацьовуються комунікативні вміння.

Важливими показниками ефективності спільної діяльності студентів І. Первін називає підвищення їх активності в навчальному процесі, ініціативи з розв'язання проблемних завдань; розвиток самоуправління; створюються передумови для поглиблення індивідуальних інтересів і схильностей студентів, розширення кола їх спілкування, накопичення певного соціального та морального досвіду.

Залучення студентів до навчально-консультативної діяльності створює реальні можливості для розвитку сприятливих відносин між викладачем і студентами. Це відбувається завдяки тому, що самі студенти стають на педагогічні позиції і щодо окремих одногрупників, і щодо групи в цілому. Спільна навчально-пізнавальна діяльність студентів, зокрема консультативна, вдосконалює етичну культуру відносин викладача і студентів, студентів між собою. Між викладачем і студентами виникають взаємодія й взаєморозуміння в досягненні загальних цілей і в подоланні труднощів навчання.

Очікуваним результатом подальших дій є самостійна навчальна співпраця студентів. Спільна діяльність студентів з вирішення навчальних питань позитивно впливає на характер міжособистісних відносин у студентському колективі. Участь у спільній роботі примушує кожного студента більш активно виявляти причини власних помилок, у випадку неподоланих труднощів швидко отримувати допомогу товаришів. Сумісна робота породжує більшу взаємну відповідальність, увагу й інтерес до роботи одногрупників, їх успіхів і невдач.

Висновки. Аналіз наукових праць вищезазначених авторів свідчить, що висловлені ідеї з питання консультування можуть успішно використовуватися викладачами ВНЗ, а вдосконалення процесу навчання за рахунок ефективного використання взаємоконсультування може сприяти покращенню результативності навчання і професійної підготовки майбутніх учителів.

Перспективою подальших досліджень є розкриття особливостей проведення консультацій різних видів.

Список використаної літератури

1. Васильєва М.П. Формування комунікативних умінь як компонента педагогічної культури майбутнього вчителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 "Теорія та історія педагогіки" / М.П. Васильєва ; ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – Х., 1997. – 23 с.

2. Виноградова М.Д. Коллективная познавательная деятельность и воспитание школьников. Из опыта работы / М.Д. Виноградова, И.Б. Первин. – М. : Просвещение, 1977. – 159 с.

3. Галян О.І. Чинники вибору стратегій педагогічної взаємодії / О.І. Галян // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна : зб. наук. праць / гол. ред. В.Л. Ортинський. – Л. : ЛьвДУВС, 2009. – Вип. 2. – С. 142–152.

4. Дорогих Р.В. Формування професійних якостей майбутніх учителів у процесі педагогічної взаємодії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Раїса Валеріївна Дорогих. – Х., 2011. – 20 с.

5. Левченко О.О. Формування групового досвіду в процесі навчання як психологічний механізм координації спільних дій / О.О. Левченко, В.С. Пастушенко // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2009. – № 1 (21). – С. 130–136.

6. Маріна О.В. Формування міжособистісних відносин студентів-першокурсників у навчально-виховному процесі педагогічного університету : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.07 "Теорія і практика виховання" / Олена Володимирівна Маріна. – Х., 2010. – 22 с.

7. Коллективная учебно-познавательная деятельность школьников / [под ред. И.Б. Первина]. – М. : Педагогика, 1985. – 144 с. – (Воспитание и обучение. Б-ка учителя).

8. Рубцов В.В. Психологические основы организации совместной учебной деятельности : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра психол. наук : спец. 19.00.07 "Педагогическая и возрастная психология" / В.В. Рубцов. – М., 1986. – 38 с.

9. Сікорська Л. Психологічні умови оптимізації міжособистісної взаємодії як засобу сприяння інтелектуальній активності молодших школярів / Леся Сікорська // Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал. – 2011. – № 2. – С. 143–152.

10. Цукерман Г.А. Зачем детям учиться вместе? / Г.А. Цукерман. – М. : Знание, 1985. – 80 с.

11. Чередов И.М. Формы учебной работы в средней школе : кн. для учителя / И.М. Чередов. – М. : Просвещение, 1988. – 160 с.

Стяглик Н.И. Взаимоконсультирование студентов

В статье раскрываются вопросы взаимоконсультирования студентов. Рассматривается значение такого вида консультирования в процессе подготовки студентов к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: консультирование, взаимодействие, общение.

Stiahlyk N. Students mutual consultation

The article describes the issues of mutual counseling of students. Discusses the importance of this type of consultation in preparing students for professional careers.

Key words: consultation, cooperation, communication.